

Örmény népköltészet.

Az annyi szenvedett, ősi otthonában elnyomatásnak kitétt s a világban szétszórtan élő örmény nemzetnek oly gazdag irodalma van, hogy bármely nemzet büszkén nevezhetné magáénak. Már a harmadik század tudós írója Agathangelos, ki a nagy Tiridates korát írta meg — oly művet hagyott hátra, mely a késő századok kutatóinak vezércsillagul szolgált. Ezt követték Zenob püspök és az ötödik században Chorenei Mózes, az örmény történelem kimagasló alakjai, kik a világtörténelem nevezetességei között is méltó helyet foglalnak.

Ma már minden irodalommal foglalkozó, mívelt ember tudja, hogy létezett a hős örmény nemzet s hogy a népek fölött átvonuló vihar szétszórta a világba e jobb sorsra érdemes elemet; és hogy nem birta teljesen megsemmisíteni, e nép szívós életerejéről tesz tanúságot.

»Létezett,« akarattal használtam e ránk nézve szomorú jelentőségű szót: a mult miénk csupán.

Az az elnyomott nép, melyről naponta erővel faragják le nemzetiségét, ott a távol Keleten, az égbenyuló Ararát lábainál, a lassan hömpölygő Eufrát partjain, mint nemzet nem képez hatalmat, mint tényező nem számít a világtörténelemben. De a multat nem veheti el senki tőlünk: az a miénk. A történelmet nem semmisítheti meg adáz kéz — az a miénk s a nép ajkáról nem lophatja le a dalt senki — az a miénk.

Mi, kiket a Gondviselés e szép hazába hozott, megtanultunk magyarul érezni s nem érhet szemrehányás, hogy valaha elfelejtettük volna kötelességünket új hazánk iránt.

Magyar volt az első szó, melyet anyánk áldott ajkáról hallottunk, magyarul tanultuk meg köszönteni a felkelő napot s magyarul tudunk szólni Istenünkhez s ha közérdekről, áldozatról van szó, életünk, vérünk, vagyonunk e hazáé, és kizárólag csupán ezé.

Rendületlen hívei vagyunk hazánknak; tudjuk, hogy a nagyvilágon e kívül számunkra nincsen hely s tudjuk, hogy e föld, mely ápolt, egykor jótékony melegével be is takar. És boldogok vagyunk a tudatban, hogy egykor édes anyánk keblén fogjuk örök álmunkat pihenni, az édes, imádott anya keblén, kinek nem voltunk hálátlan gyermekei. . . .

De vannak az emberi léleknek csöndes órái, midőn a képzelet megszabadítva magát kötelékeitől, szabadon imbolyog a multak miszteriumai közt s ott áll meg pihenni, hol a feltartóztatlanul haladó idő egy-egy szélesebb vagy keskenyebb huzallal jelezte átvonulását.

Ily óráimban gyakran eljutok az égbenyuló Ararát lábaihoz, az Erzerum gyönyörű fensíkjára, az Eufrát virányos partjaira s látom e parányi, összetartó népet nehéz küzdelemben a reá erőszakolt kényuralom ellen. Látom, miként tátintja száját az örökkön idegenre éhes éjszakai kolosz, ez ősei hitéhez, történelméhez hű nép felé s látom, hogy Allah hívői, kikkel jóban-rosszban annyiszor osztozának, mennyire gyöngülnek naponta s már-már nem elég erősek megvédeni az éhes szörny elnyelése ellen. A szomorú vég elkerülhetlen (?) s a mit évtizedek talán bajosan, a századok könnyű munkával fognak véghez vinni: idő kérdése az egész.

Most még a szárnyaló képzelet hallatja velem a dalt, mely az életteljes ajkáról szól s mintha hallanám a regét, melyet az édes anya mond szive gyermekének.

A férj, a távolban kénytelen megkeresni családjának a jólétet; az anya, ki a keleti népek közül egyedül ismeri az édes otthon, a családi tűzhely áldó melegét szülői szeretetben, mély vallásosságban és ősei iránti nagy tiszteletben neveli gyermekeit.

És, ha a forró napra hűvös est következik, kiül a család a ház elé s az öregebbek regékkel, mondákkal kötik le az ifjak figyelmét.

Minő ismerős alakok! mint akár a mi, vagy a német és szláv nép regealakjai egyről-egyre. A kincskereső és a tündérek közé tévedő pásztor ifjú, kit a legszebb tündérleány vezet vissza a földre, szívét adván az elhagyott aranyok helyett. A három királyfi, kik feleség keresés közben a sárkányok birodalmába kerülnek s életüket a legifjabb menti meg, kinek a sárkány feleségei (keresd a nőt!) elárulják férjeik gyöngéjét. A sarkon forduló aranyvár, a rendesnél jobban halló, ki mérföldeken tudja mi történik, a nagylépő, a messzelátó. Az elátkozott királykisasszony, a szegény kis, rokonszenves hamúpipóke, ki minden szorgalmával, engedelmességével nem tudta legyőzni mostohája gyűlöletét. A tűszúrással vagy bűvös szóval elaltatott királyfi, kit az irigy boszorka bűvös lepedőjébe takarva, elhagyatott vidéken egy várkastélyba visz, melynek se ajtaja se ablaka. Királyi atyja hiában keresteté eltűnt fiát, mindenki avval tér meg, hogy bizonyára vadállatok tépték szét. De kedvese, egy csodaszép leány, nem tud ebben megnyugodni s titokban elhagyja szülőit, az ifjú keresésére indul.

Sokáig imbolyog erre-arra, míg végre egy kastélyhoz ér, melynek, legnagyobb csodálkozására, se ajtaja se ablaka. A hosszú úttól kimerülve fáradtan dőlt a kőfalhoz s ime azon a helyen szétvált a fal s ő az udvaron találta magát. A leány félénken bár, belépett a kastélyba, azt hívén, hogy ott valaki lakik, kitől tudakozódhatik kedvese felől. Midőn senkit sem talált, csalódva állt meg egy kis szoba ajtaja előtt. Az ajtó nemsokára magától megnyílt és ime ott feküdt kedvese, mélységes álomba merülve. Örömeben magán kívül rohant az ifjúhoz, nevéen szólította, könyörgött, hogy ébredjen fel, de az nem nyitotta fel szemeit. Ekkor elkezdett keserűen sirni s midőn forró könnyeiből egy csep, kedvese arczára hullt, amaz hirtelen magához tért s mint ki mély álomból ébred, szólt: »Ej, minő hosszasan aludtam!«

Egy más örmény regében a szerecsenről van szó, ki az arany bűvös-fülemilét birja és mindazokat, kik a madár ellopása végett odáig hatolnak, bűvös pálczája érintésére kövekké változtatja át. Csupán a legifjabb királyfinak sikerül (mint a magyar népregékben) a szerecsen óriást legyőzni s a tőle elvett bűvös pálczával kövé varázsolni.

A gonosz boszorkányné irigykedve a világszép királyleányra, menyekzője napján, egy kedvező pillanatban, megérinti varázspálcájával, mire a szép leány hirtelen kővé változott. Sok sok évek multán egy fiatal király járt arra s midőn meglátta a kővé vált királyleányt, szerelemre gerjedt iránta s magcsókolta.

E csók életre hívta a leányt, hogy boldog neje legyen annak, ki megszabadította a varázslattól.

A szülői iránt engedetlen gyermek, a más vagyona, feleségére vágyakozó rosszlelkű ember kővé változtatása, valószínűleg a keresztény hit jótékony befolyása alatt született s a mindent intéző hatalom igazságos büntetéseül vehetjük.

Az örmény népregék egyik kedvencz alakja az arany vagy »bűvös-fülemile,« melynek megfelelő alakot a mi regéinkben hiában keresünk; míg a német »goldner Vogel« és a szláv »lángmadár« majdnem hasonló szerepkörben mozog. Az örmény rege daliája, ép mint a német, magyar, vagy szláv félelmet nem ismerő ifjúja, bátran lép a sárkány elé, ki már egy mérföldnyire tüzet okád és rettentő hangon szól: »Ádambüzt érzek!« s az iszonyú ellenséggel szemben bátran neki megy az egyenetlen harcznak, hogy diadalmasan törölje meg a legyőzött ellenség véréből csepegő kardját.

Nagy szerepet játszanak még a réz-, ezüst- és aranyvárok, a Dárius kincsét kereső pásztor legények, a varázslók, bűvös kardok, szőnyegek, tükrök, a »világszép asszony« gyönyörű alakjával összekötve.

A boszorkányok legnagyobbbrészt barlangokban, elátkozott várakban, összedült tornyokban laknak s csupán a hold feljöttével hagyják el titokzatos lakásaikat, rendesen egy-egy óriáskigyóval karjaikon, hogy megjelenjenek kijelölt áldozataiknál. Az ilyen boszorkányt az örmény regékben »az éj anyjá«-nak nevezik. Ezek rendesen nagy ellenségei a napnak, folyton kergetik, de soh' sem érik utól. Csupán estefelé érnek közelébe, de azon perczen, melyben megragadni akarják, hirtelen eltűnik. Ekkor lerázzák magukról a sziszegő kigyót s városokon, falvakon, pusztákon keresztül a nap után szaladnak... és mindenütt borzasztó

sötétséget hagynak maguk után. Végre ha észreveszik, hogy a nap nincs többé a földön és üldözésük hasztalan, leszállnak az alvilágba. És ime mihelyt ők eltűntek a földről, keleten a hajnal bibor fénye jelzi a felkelő napot.

E küzdelem a nap és ellenségei, vagy a világosság és sötétség között, a néphit szerint, még Ádám idejétől fogva naponta foly, de mind a mai napig nem sikerült elfogniok a napot.

Még sok, és igen érdekes mondákkal találkozunk a napról, melynek természetfölötti hatalmát semmiféle ármány, semmiféle bűvölet nem tudja megtörni.

Ha a nap keresztül utazta nagy birodalmát: az egész világot, éjjelre a tengerbe száll megfürödni s kipihenni napi fáradalmait. A nap — így szól a rege — a király, a hold a királyné s egymást felváltva uralkodnak a világ felett. Ha a nap kifáradt az uralkodás nehéz munkájában, a hold lép elé, mely néha szemérmességéből paláستal takarja be magát, míg számos szolgaszemélyzettel veszi magát körül.

Költői szép a nap feljöttét minthoszi homályba burkoló őshit. A napfeljötté előtt, hajnal hasadtán, tizenként szerezsen jön ki a hegyből, mindeniknek arany-pálcza van kezében, melylyel az égbenyuló hegyre ütnek. A hegyek meghajtják ormaikat a földig e csapások alatt. A nap ezalatt felkelt és épen reggeli mosdását végzi s erdő, mező megnedvesül a ráhulló csöppektől. A levegő illattal telik meg, az ébredő madarak dala betölti a mindenséget. Ekkor megjelenik az aranyfényben ragyogó nap s útját azonnal boszorkányok állják el, hogy a világot megrabolják jótékony melegétől. A küzdelem mindannyiszor nagy, de az ég angyalai tüzes kardjaikkal a nap segítségére sietvén egy pillanat alatt szétkergetik üldözőit.

A nap, mint rege-alak, különösen a keleti népeknél játszik nagy szerepet. Hol mint istennő, hol mint a világosság királynéja nyujt gazdag tárgyat a képzeletnek. Carmen Sylva a román népköltészet hivatott írója, gyönyörű regében örökíti meg a »napkirálynét.« A szlávok, mint »istennő«-t, a németek mint természetfölötti hatalmat fűzik regealakjaik közé.

Az örmény népköltészet az újabb időben örvendetes lendületet nyert s majd minden nyelvre át vannak már ültetve e szép regék és mondák, melyek az örmény nép költői vénájáról tesznek tanúságot.

Ábgár Hohánneszian (lapszerkesztő Tifliszben) gyönyörű gyűjteménnyel gazdagította a világirodalmat (német nyelven Lipcsében Friedrichnél jelentek meg), úgy szintén Krikor Chálátiancz, kinek népköltészeti tanulmányai egész kincsházat tárnak elének.

Talán nem végeztem haszontalan munkát, midőn — lehetőleg rövidre vonva — e kis ismertetést a magyar irodalomnak nyujtom át, mintegy tájékozásul a világirodalomban méltán helyet foglaló örmény népköltészetről. Lapokat, köteteket lehetne e tárgyról összeírni, de akkor nem fogadna be az előttem nagyrabecsült »Armenia«, holott pedig célo-
lom az volt, hogy azon ügynek legyek hasznára, melyet e derék lap kultivál.

A regékről átmegyek a közmondásokra, melyek a nép gondolkozásáról tesznek tanúságot:

»Kezd kicsin, hogy elérd a nagyot.«

»Egy tapasztalt ördög többet ér, mint egy tapasztalatlan angyal.«

»Ki egy tojást ellop, az nem ijed vissza a lótól sem.«

»Az éhes kenyeret, a szomjas vizet lát álmában.«

»Kinek pénze van, nincs esze s kinek esze van, nincs pénze.

»Inkább a szemet elveszíteni, mint a becsületet.«

»Az indulatos hamar vénül.«

»Az én szivem nem abrosz, hogy azt bárhova ki lehessen teríteni.«

»Az örmény fejében hordja az értelmességet, a georgiai szemében.«

»A seb, melyet egy tör okoz, begyógyul; a seb, melyet a nyelv okoz, nem gyógyul be soha.«;

»Sokkal jobb az okossal köveket hordani, mint a bolddal pilávot enni.«

»A házat, melyet egy nő felépít, az Isten nem rombolja szét; de a házat, melyet Isten épít, a nő elégszer szétrombolja.«

»A leány olyan kincs, mely másnak tulajdona.«

»A kinek nincs gyermeke, annak egy bánata van; a kinek gyermekei vannak, ez er bánata van.«

»Mielőtt nem ismered a bánatot, nem ismered az örömet.«

»Az embereket csak akkor ismered meg, ha egy hordó sót elfogyasztottál velük.«¹⁾

Más alkalommal szólok a népdalokról.

HARMATH LUJZA.

Az örmény jog. *)

II.

Kétségtelen, hogy az ősrégi időkben az örmények jogélete is az árja családközösségre volt fektetve családi tulajdonközösséggel, a család együttes kezességével, családi vérbosszúval, nőrablással és nővásárlással. Eusebius tanúságtételéből²⁾ tudjuk, hogy náluk is uralkodott az indogermán vérbosszú-rendszer; s Justinian császár két rendeletéből kitetszik,³⁾ hogy az örmények akoron vásárolták a feleségeiket, hogy a nők nem kaptak hozományt és — legalább az öröklött családi javak tekintetében, ki voltak zárva az örökösödés jogából is. A nők iránt előzékeny byzanczi uralkodó megütközéssel emlékezik erről meg s el is rendeli, hogy az ily jogszokások, melyek mintegy megvetett, érték nélküli teremtményekké alacsonyítják le a nőket, nem maradhatnak érvényben az ő kormányzása alatt; hogy az asszonyok s leányok a férfiakkal egyenlően örökösödjenek s a nők ne menjenek férjhez hozomány nélkül.

Nem is maradtak eredmény nélkül rendelkezései; az örmény jogban, a mely jelentékeny haladást mutat erre nézve az ind joggal szemben, érvényre is emelkedett a fiúk és leá-

¹⁾ L. »Armenia« I. évfolyam 249, 279 és 352 lapjait.

*) Kohler: Das Recht der Armenier. (Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 1887. I-ter Bd.)

²⁾ Praepar. Evangel. VI. 10 §. 12.

³⁾ Az Edictum III. 535-ből és a Novekt XXI 536-ból.

nyok egyenlő örökösödése. S egyébként is nagy átalakuláson mentek ez időtáiban keresztül az örmények jogviszonyai. A keresztény vallással együtt elterjedt köztük lassanként a mózesi s a keresztény jog; s különösen a mózesi mélyebb gyökereket vert náluk, mint bármely más nemzetnél, s nemcsak új jogképződéseknek lőn kiindulási pontjává, hanem valóságos alapkövét képezte az újabb jogélet épületének.

Az átvett jogrendszer befolyása alatt feloszlásnak indult az árja családi szervezet, felbomlott a családi tulajdon, helyére lépett a szerződési jog, a vérbosszúra, az önségre kiterjedt a mózesi tilalom, az ordaliák bizonyítási rendszere elenyészett s csak az eskü maradt érvényben. Szóval az örmény nemzet kaukazi bárdolatlanságából fejlett jogi állapotokhoz jutott, midőn az új vallással egyetemben magáévá tette a benne foglalt jogrendszert is.

S aligha tévedünk, midőn azt állítjuk, hogy csakis ezáltal váltak az örmények képesekké eljátszani a többi nemzetek sorában a reájok várakozó nem csekély jelentőségű szerepet. Valószínű, hogy máskülönben tovább élték volna a kaukazi bércek közt gyermekkorukat, csakúgy, mint a georgiaiak. Az érintett jogi átalakulás a felnőtt nemzetek sorába emelte őket; kereskedelmi s pénzüzeti tevékenységükkel a fejlődésnek magas fokára emelték Kelet közlekedési viszonyait s több irányban befolyással voltak a keleti népek szűk látkörének kiszélesítésére. Mindez kiváló fontosságot kölcsönöz a Kelet kulturai tényezői közt azon jogi átalakulásnak, mely az örményeknél szét tépte az ősi hagyományok kötelékeit. hatalmas ösztöneül szolgált az egyén önfejlesztésének, megóvta a nemzetet a megsemmisítő családi viszonyoktól s megszilárdította a tulajdont és hitelt.

A jogélet átalakulása szokásjogilag ment végbe s az örmény jognak írott gyűjteménybe foglalása csakis a tizenkettedik században történt először meg. 1184-ben két gyűjtemény keletkezett; az első Ciliciában; lámproni Nersesz, tarsusi püspök volt a szerzője s munkája tulajdonképen csak a byzanci jog összefoglalására szorított. Sokkal nagyobb volt a jelentősége a másik gyűjteménynek,

melyet Kos Mechtár szerkesztett Nagy-Örményországban, a Kura folyónál, az ottani fejedelem számára. Ez a gyűjtemény korszakot alkot az örmények jogtörténetében; törvénykönyve lett idővel az egész örménységnek, elkísérte őket viszontagságteljes vándorlásaikban, kereskedői útakon s utat tört magának a szomszéd nemzetekhez is.

A ciliciai királyságban Héthum király testvére s a későbbi III. Leo király nagybátyja s az antiochiai assiseoknak híres fordítója, Sêmpád léptette életbe Kos jogkönyvét 1265-ben, lefordítván azt a ciliciai népies nyelvre. A tatár khánok is lefordították tatár nyelvre, sőt Katalin czárné rendelete folytán orosz fordítás is készült a krimiai örmények számára.¹⁾

Életbe léptették ezt a jogkönyvet Georgiában is. A tizenhetedik században Vakhtang herceg fordította le s egyéb jogtételekkel együtt nagy gyűjteménybe foglalta össze, melyet a királyi trónra lépésekor közzé is tett.²⁾ Vakhtang jogkönyve a georgiai szokásjogból általa kiszemelt tételeken kívül a következő elemekből áll: 1) mózesi jog (52 cikk); 2) görög jog (318 cikk); 3) örmény jog (431 cikk); 4) a katolikos törvényei (23 cikk); 5) György törvényei (1318—1346, 46 cikk); és 6) Agbuga törvényei (a 14-ik és 15-ik századból, 178 cikk.)

A harmadik helyen említett örmény jog nem egyéb, mint Kos jogkönyve, mely ezen az úton lett még szélesebb körökben is ismeretessé; az orosz kormány ugyanis e század elején közzé tette Vakhtang egész gyűjteményének orosz fordítását s a georgiai gyűjtemény pár évvel ezelőtt újabb orosz átültetésben is megjelent egy kaukázai folyóirat hasábjain.³⁾

Kos jogkönyve maga szintén hat részből áll, melyeknek tartalma a következő:

- 1) egyházi jog 125 cikkben,
- 2) világi jog 130 cikkben,
- 3) mózesi jog 67 cikkben,

¹⁾ Foupanof, Grusinskaya Chrestomatia, I. Előszó, 12-ik l.

²⁾ Bosset, Nouveau Journal asiatique, 1829, III. 177 l. — Haxthausen, Transkaukasia, II, 195 és 278 l.

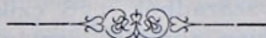
³⁾ Dareste, Journal des Savants, 1887, 169 l.

- 4) római jog 152 cikkben,
- 5) jogszabályok 85 cikkben,
- 6) görög jog 19 czímben.

Ezen alkotrészek közül a negyedik nem egyéb, mint a syr-római jogkönyv örmény fordítása, a melynek tételei csak igen kis mértékben hatoltak be az örmények jogéletebe. Ellenben a többi közkincsévé lett az egész nemzetnek s hű kísérlőjévé fiainak az ősi hazából való elköltözés után is. A lemergi jogkönyv, melyről első közleményünkben szoltunk, az örménység ősi kulturéletének ezt a palladiumát tartotta fenn számunkra, ¹⁾ egy nagy kulturnemzet jogát, melynek a végzet nem adta ugyan részül a nyugalmas állami fejlődést, de a mely, mint fejlesztő elem, áthatotta Kelet népeinek életét s a forgalom minden ágának rendkívüli fejlesztésével ledöntötte a népek közti korlátok egy részét s közelebb hozta a nemzeteket egymáshoz.

Az ősrégi örmény jogélet e nagybecsű emlékének legjellemzőbb részeit fogjuk a következőkben olvasóinkkal megismertetni.

Dr. MOLNÁR ANTAL.

Örmény házasság.

II. A hazában.

- Harmadik (befejező) közlemény. —

Mielőtt érdekes tárgyamról szólnék, az eddig közölt két cikkhez, a melyeket Cselingárián széptolla irta, kiegészítésül még a következő apróságokat adom.

Tiflisben az esketési szertartások befejeztével legelőször is kardot adnak a vőlegény kezébe, melyet ő az ajtó előtt

¹⁾ A régi örmény királyok rendeleteiből csak egyet, János bagratida királynak a vasárnap megünneplésére vonatkozó törvényét foglalja magában a lemergi jogkönyv.

megállva, hüvelyéből kiránt, míg a menyasszony alatta átsiklik, annak jeléül, hogy az ő férfias védelme alatt neje minden veszély ellen meg lesz óltalmazva. Azután édes vizet adnak inni az ifjú párnak, mintegy a házaselet tiszta és édes örömének izlettetőjeül; vallási jelentőség szerint pedig: a kánai menyekző emlékezetére, hol Üdvöztönk a vizet borrá változtatta.

Áfion Káráhiszár (Brussai vilajet, Kisázsia) városában az örmények között újabb időben egy helytelen szokás honosult meg: a leánygyermekeket 4—5 éves korukban jegyesítik el. Azt mondják, hogy azon ifjak, kik nem követik e szokást, férfi korukban nem kapnak leányt.

Egy régi »Szertartás-könyv« (Mádoczkh) így írja le a keresztény örmények közt hajdan dívott házassági szokást: »Tudva van, hogy a jegyváltás kezdete a menyekzőnek (bêszág) és valamint a fa előbb virágzik, azután hoz gyümölcsöt, úgy a vőlegény és menyasszony is jegyet váltva előbb virágozzanak és csak az esküvő után gyümölcsözzenek. — A pap nézzen utána, hogy a vőlegény ne legyen menyasszonyával se testi, se lelki rokonságban; vigyázzon továbbá arra is, hogy egyenlőtlenek ne keljenek egybe; végre ne engedje meg azt sem, hogy ifjú vénbanyát vegyen nőül; hanem a vőlegény 15 vagy 12 éves és a menyasszony 14 vagy 10 éves legyen. — Szemben ültetik egymással, de nem lefátyolozva, mint a hogy a pogányok szoktak tenni; azután a vőlegény elébe teszik tálczán a jegyeket: a gyűrűt, a karpereczet, a fülönfüggőt, a veres fonalt és a fátyolt. A negyedik ujja, melynek ere a szívhez ér, huzott gyűrű azt jelenti, hogy a menyasszony a vőlegény szívét szerette meg; a karperecz mutatja, hogy a férjnek engedelmes lesz; a fülönfüggő jelentése az, hogy füleivel is hallotta édes szavait annak, ki neki megtetszett; a veres fonal és a fátyol azt jelentik, hogy igazán férjhez ment ahhoz, kivel jegyben volt. Azután a pap kezébe veszi az áldás poharát és elmondja Gábriel életadó üdvözetét, melylyel ez köszöntötte a Szűz-Máriát, ki méhébe fogadta az Igét, az Istent.«

1875-ben Konstantinápoly számára szerkesztett »Örmény házassági szabályrendelet« első szakasza szerint a vő-

legénynek legalább 18 és a menyasszonynak 15 évesnek kell lenni. Az esketés a templomban történik. A pap a szertartás előtt misét mond; de a mise el is maradhat, (13 §.) — Az esketésért díj nem fizettetik. Az önkénytes adomány elfogadható (14 §.) — Az esketés rendszeren hétfőn tartatik; de a szükséghez képest az egyház megengedi, hogy kedden, csütörtökön, vagy szombaton is tartassék esküvő (15 §.) — Hétfőn reggel a vőlegény a menyasszony házához megy; itt a pap megáldja a gyűrűket, azután templomba mennek. A szentegyházban a pap előbb beszédet intéz hozzájuk... azután történik a kézfogó és esketés (16 §.)

Most áttérek a »Hazai örmény házasságra.«

*

Az ifjú, mihelyt választott a sok szép leány közül, azonnal közli is szándékát szüleivel, kiknek — legtöbb esetben — mi kifogásuk sincs a választott ellen. — Néha maguk a szülők ösztönzik késedező fiokat a házasságra. »Nézd anyád öreg, házi dolgait már nem végezheti — mondja az apa — jó lenne, ha megházasodnál. Mit fogsz csinálni egyedül, ha fejeinket le teszszük; *) hozz egy jó asszonyt a házhoz. Tudnék is neked valót ajánlani.« Ha az ifjú is megkedveli azt, ki a szülők tetszését megnyerte, akkor — úgy kéz alatt — bizalmas emberük által megtudakolják azt, hogy adják-e a leányt és hajlandó ez fiok után menni? Kedvező eljárás esetében meg is határozzák a jegyváltás napját.

Némely háznál délben tartják meg ezt az ünnepélyt. A vőlegényt kíséretével együtt ott is marasztják a menyasszony szülői. Együtt ebédelnek. De legtöbb mátkaság estve történik. A vőlegény apjával, fivéreivel és a férfi rokonokkal megy a menyasszony házához. Itt a »kikérő« szép beszédben kéri meg a leány kezét. Erre a szülők nevében a »kiadó« válaszol; beleegyezik abba, hogy a jegyváltás megtörténjék; azért felszólítja a vőlegényt, hogy keresse

*) Az ő és felesége fejét érti; mert a házi kormány a szülők kezében van. A családfő ritkán él e kifejezéssel: »Ha meghalok,« hanem e helyett így szól: Ha leteszem fejemet« (Theor vár ténim éz kélóchész.)

meg menyasszonyát. Ez örömet tesz eleget a felszólításnak és a leányt, ki rendesen más szobában van elrejtőzve, a nászközönség elébe vezeti. Most nyomban megtörténik a gyűrű-váltás, mely után előállanak a vőfelek és a násznépet itallal meg csemegével vendégelik meg.

A jegyesség ideje nem tart sokáig. Ezalatt a vőlegény aráját legalább egyszer meghívja ebédre, vagy bár rövid látogatásra a szülői házhoz viszi, mikor a leendő anyos azt valamivel megajándékozza. Az ajándék ékszer vagy arany pénzből áll. Menyekző előtt való nap reggel a jegyesek együtt mennek templomba, itt meggyónnak és azután az Úr asztalához járulnak.

Estve vitték a vőlegény szülei házatól a menyasszonynak a »kosarat.« Sokan kísérték a „kosarat,« mely tele volt ajándék-tárgyakkal.

A míg a leány a kiürített kosárba rakta a maga ajándékait, a vendégeket asztalhoz ültették. A viszon-ajándék ezekből állott: vőlegényi ing, nyakravaló, zsebkendő, csemege stb. »Beh sokat ülnek« mondá türelmetlenül a vőlegény. Mire az anya: »Idő kell ahhoz, míg sok szép ajándékat kiszedik, apróra megnézik és azután ismét tele rakják a kosarat.« De jönnek, mert hallatszík már az örömrivalgás. Belépnek... és az asztalra teszik a kosarat. Minden szem oda néz, a tárgyak kézről kézre járnak. Meg vannak a küldeménynyel elégedve. — Most nem visznek kosarat. Tanuló koromban még divott e szokás; magam is vittem »kosarat.«

Ha a leány nem akart jegyese után nőül menni, akkor a kosarat üresen küldötte vissza. Talán innen származik ez a szólásmód, mely az egész hazában használatban van: »Ne adjon üres kosarat.«

Régen a pap, közvetlen az esküvő előtt, elment a vőlegény házához és megszentelte ennek menyekzői ruháját; aztán evvel a ruhával ment a vőlegény a szentegyházba. E szép szokás megvan ugyan örökítve a szertartás-könyvben, de a gyakorlati életben most már alkalmazást nem nyer.

A menyekzőt némelyek reggel tartják; ekkor a templomból hazamenő vendégkoszorút villás reggelivel várják. Legtöbbször azonban délután 4—5 óra közt mennek a szent-

egyházba esküdni. Miután visszajött a megbizott egyén avval az izenettel, hogy a menyasszonyéknál is készen vannak, a vőlegény övével arájához megy. Itt a »kikérő« szeme a »kiadót« keresi fel, kihez néhány alkalmoszerű szót intéz, azután felszólítja a ház megbizottját, hogy váltsa be a jegyváltáskor tett ígérését; mert a vőlegény az Úr oltára elé akarja vezetni aráját, hogy ott az Úr szolgájának áldást esdő imájára szivők összeforrhasson. Miután elhangzott a »kiadó« igenlő válasza is, a vőlegény elrejtőzött arája megkeresésére indul. A belépő új-párt a nászközönség »Éljen«-nel fogadja. A míg a menyasszony elbúcsúzik szülői-, testvéreitől, a rokonoktól és ismerősöktől, a vőfelek itallal és csemegével kínálják meg a vendégeket. — Ha délelőtt történik meg a menyekző, akkor a tálczákon rozsólist hordanak körül, délután ellenben tokai bort.

De készen vannak és párjával indulnak a szentegyház felé. Elöl megy a menyasszony a násznagygyal; a második párt a vőlegény a násznagnővel képezi, ezek után jönnek a vőfelek a nyoszolyóleányokkal, végre a nászközönség.

Evtizedekkel ezelőtt a nászmenet kiegészítő részét képezte az ifjúság. A Szt-Háromságról nevezett társulat, mely Szamosújvártt 1729-ben dr. Stephanovich Roska István egyházi visitátor elnöklete alatt nyert szervezetet, szabályzatának 16-ik pontjában ezt olvasom: A társulat intézkedik arról, hogy az ifjúság, — a mostan divó szokás szerint — minden egyes menyekzőn jelen legyen. A vőlegény az ifjúság ezen megjelenéseért — vagyoni állásához képest — a társulat ládájaiba díjt fizet. Az első rendű ifjú*) fizet 6 magyar frtot, a második rendhez tartozó négyet és az, ki a harmadik rendbe van sorozva, 2 forintot. A szegény a fizetés alól fel van mentve. — Az ifjúság élén ment a társulat egyik tisztviselője: a mársálek, ki kezében tartotta a társulat pálczáját. — Most e szokást sem követjük.

1) A hazai örmények polgári és vagyoni állás szerint 1848-ig három rendet képeztek. Az első rendhez (árácsi czérk) tartoztak a dúsgazdagok; a második rendet (erguszum czérk) alkották a vagyonosok; a harmadik rendhez (irékhum czérk) soroztattak azok, kik megélhető állapotban voltak.

A menet már a templom kapújában van, mely a közepeken, szép sorban halad előre. Az első padokban jobbról foglalnak helyet a vőlegénynyel a férfiak, míg a bal felől levő padok a nők számára vannak fentartva. A pap az oltárnál már imádkozott. Erre jött a sekrestyés tálczával, elkérte a vőlegénytől és menyasszonytól a jegygyűrűt és az oltárhoz vitte; a pap megáldotta azokat. Most a vőlegény jobb karjára füzte aráját és a korlát bal oldalára ment, őt követte a násznagy a násznagnővel; ezek mögött állottak a vőfelek a nyoszolyóleányokkal. A nászmenet többi tagjai a padokban maradtak. A korlát (cancellus) szőnyeggel volt beterítve, rajta pedig ezüst gyertyatartókban gyertyák égtek. Most lejött a pap, ki a korláton belül a házasulandó újpárral szemben állott és hozzákezdett az esketési szertartáshoz. Mikor az új-pár ajkai már elrebegették a »holtamiglan, holtadiglan« nagyjentségű szavakat is, — a menet visszafelé indult. Elöl megy a menyasszony és vőlegény...

Néhány év óta a jegyesek nem a korlát mellett veszik fel a házasság szentségét, hanem az oltár elébe mennek, hogy ott esküdjenek egymásnak örök hűséget. Dr. Molnár Antal derék országgyűlési képviselőnk volt az első, ki nem a korlát, hanem az oltár elejébe vezette mívelt, ritka szép aráját. Azóta mindenki az oltár előtt esküszik meg.

Legtöbb menyekző alkalmával tele van a templom...

Mikor már kiért a menet a templomból, azt az ifjút vagy leányt, ki még nincs összekötve Hymen rózsalánczaival, így üdvözlük: »Dároszê kélchud« (Dár ádeszê Ásztvász kélchud — Hasonló szerencse érje fejedet.) Az apák-anyák pedig így köszöntik egymást: »Dároszê závgênud« (Hasonló sorsban részesüljenek gyermekeid is.)

A hazaérkező nászmenetet a kapuban zene fogadja. A ház ajtajában áll a vőlegény anyja, ajkain üdvözlő szavak, kezében pedig kenyér és só. »Elszakadtál — mondja menyének — szüleid házatól, e percztől kezdve a mi hajlékunk a te házad. Itt is szerető sziveket találsz, kik gondoskodni fognak minden szükségleteredről. Ezután velünk leszesz ,egy kenyeren.' Isten áldjon meg titeket mind a két kezével«

Itt említést teszek azon szokásokról is, melyek a jelen század első felében még divatban voltak. *)

Másnap az új-pár a lelkészt vagy valamelyik áldozárt házukhoz hivatta, ki megáldotta őket. »Kérünk Uram — így imádkozott a pap — küldd ezen koszorú helyébe, melyet szolgálod fejről leveszünk (ekkor le is vette az anyos a menyasszony fejről a koszorút és fej-éket) ide, a békesség angyalát, hogy ez szentül, mocsoktalanul és egyetértésben tartsa meg őket...« azután megszentelte a hálószobát.

Menyekző után harmadnapra a vőlegény a násznagygyal templomba ment; itt kezeikben égő viaszgyertyával a nagy oltár elé térdeltek. A pap szép ima elmondása után újra megáldotta a vőlegényt.

Nyolcz nap mulva elment a menyasszony is férjével együtt a templomba, hogy ott az Úr szolgájának áldásában részesüljön. A pap a templom ajtajában várta őket. Míg a pap imáját elvégezte, az asszony égő viaszgyertyát tartott kezében. Menj be — így végezte a lelkész imáját — a szentegyházba és imádd a boldogságos Szűz Fiát.« — Még ma is a nő előbb sehova se megy, míg a menyekző után következő első vasárnap nagy misét nem hallgatott...

SZONGOTT KRISTÓF.

* * *

Az erdélyi örmény nép-élet sajátságai, társadalmi szokásai, e hazában történt megtelepedésük óta lefolyt két század alatt sem tűntek el annyira, hogy a közöttük uralkodó társadalmi életviszonyok és jelenségek egy-egy érdekessége ne csillámlanék fel az ezeket észlelő előtt.

Az érdekességek legszebbikét, az erdélyi örmény lakodalma képezik, melyek mostani lefolyásukban is lekötik a figyelmet.

Az erdélyi örmény népet nagyon jellemzi a patriarchalis élet, melyet e faj mai napig is megtudott őrizni.

*) L. a plébániai templom örmény szertartáskönyvének, melyet Szamosújvártt 1735 ben Nuridsán Bogdán szerkesztett, 150—154 lapjait.

E patriarchalis jellegénél fogva az erdélyi örmény kereskedő — a vásári időszakot kivéve — minden idejét otthon szokta tölteni két-három, néha több, rendszeren szomszédbarátja körében, kikkel — borozgatás közben — huzamosabb ideig elbeszélget és szó szót hozva, ilyen alkalommal előhossa, hogy »szeretném, ha a fiad vőm lehetne,« vagy megfordítva: »szeretném, ha a leányod menyem lehetne.«

Eloszolván a baráti kör, az öregek azt, miről összejövetelük alkalmával szó volt, otthon elmondogatják.... s ezen kölcsönös beszélgetések nem egyszer sikerre is vezetnek. A szomszédban történt beszélgetés sokszor többet ér — az udvarlásnál.

Az öregek között történt megegyezésnek következménye aztán rendszerint a kikérés. A jegyváltás rendszeren zenével, tánczczal és speczialis jellegű örmény vacsorával van egybekötve.

A jegyváltást nem sok idő múlva követi a lakodalom. A megelőző napon folyt le a leendő menyasszony házában az úgynevezett »sirató-est«, annak jelentőségeül, hogy a leány a háztól nem sok idő múlva örökre el fog távozni. — Az ilyen sirató-est lefolyása is érdekes volt; mert avval vette kezdetét, hogy a mint az esti homály beköszöntött, a vőlegény szülei házából többen mentek el fákyák világa mellett zenével a menyasszonyi házhoz, a hol is átadták az arának az ékszereket, keztyűket, zsebkendőket, s más kisebb-nagyobb ajándékait a leendő vőlegénynek. Erre, mintegy viszonzásképen, a leendő menyasszony is küldött ajándékot a vőlegénynek, mely a menyasszonyi háznál készített menyasszonyi pogácsán (dáktakhálvá) kívül egy gyönyörűen és feltűnő díszszel stikkolt szép férfi-ingből állott, melynek csak a stikkolása is nem egyszer 10—12 frtba került. *)

A sirató-est a lehető legvidámabb hangulatban folyt le; a nagy utánjárással készült vacsorát röppentyűk fellévése, borozás, kártyásás, táncz követte.

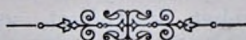
*) Az erdélyi régiebb örmény házaknál ma is láthatók ily vőlegényi ingek.

Közvetlen a sirató-est utáni napon — mely azonban a vallásos érzelmű örmény felfogás szerint soha sem fordulhatott elő adventi vagy más ehhez hasonló egyháziilag tiltott időben — ment végbe a lakodalom. A menet már elindult esketésre, az ez alkalommal izgatott kíváncsiakkal zsufolásig megtelt templomba. Az érkező násznépet a templom erkélyéről lehangzó zeneszó fogadja.

A menyasszonyt a násznagy (és soha sem a vőfél) vezeti és a mi különös, az esketés nem az oltár előtt folyt le, hanem égő gyertyák mellett a templomban ez alkalomra feldiszített helyen, rendesen a szentélyt elválasztó korlát mellett. Az esketési szertartás a mátkagyűrűk megszentelésével veszi kezdetét, s a szokásos kikérdezés után a frigyet megáldó beszéd kíséretében véget is ér.

Akkor, midőn a menet a templomból kijött, a vőlegény a lefolyt ünnepély emlékeül pénzt szór szét a templom előtt ácsorgó nép közé. Hazaérve a vőlegényi házhoz, az új-pár elébe a vőlegény anyja kenyeret és sót hoz, annak jeléül, hogy az új háziélet tartama alatt soha se fogyjon el az áldás és bőség. Ezután bemenve a lakosztályokba, a nagy készületekkel felterített asztalok mellé ülnek, elkezdődik a zeneszóval vegyes vigalom, mely mindenkor csak nagy későre ér véget.

Dr. GOPCSA LÁSZLÓ.

Az örmény irodalom hanyatlási kora.

Kietlen, sivár a kép, mely szemeink elé tárul, a mint a rendelkezésünkre álló megbízható források kalauzolása mellett elhagyva az V. századi örmény irodalmat, tovább haladunk. Míg amott képzeletileg egy erdőben voltunk, hol a körülményekhez képest meglehetősen dús tenyészetet láttunk, addig a VI—VII századi örmény irodalom egy elhanyagolt kertre emlékeztet, hol találunk ugyan virágokat is, de hiányzik az általános virágzás, a színek élénk vegyülete.

Amint végig tekintünk ezen az egész időszakon, megpillantjuk csak hamar azokat az elemeket, melyekből létrejött az V. századi örmény irodalom. Itt is a történetírás a főtényező; itt is látunk bölcsészeti kísérleteket, s itt is a vallásos buzgalom, a theologia lelkes művelése képezi háttérét a nemzet szellemi életének. S mégis más a kép, a mi pedig — mondhatni — ugyanazon színekből jön létre az V., s más VI—VII századokban.

Azonban nem szabad felednünk, hogy az V. században az addig szunnyadozó nemzeti lelkesülés volt indító oka az irodalmi buzgolkodásnak. Meszrop és Izsák lázas törekvései: nemzeti irodalom és műveltség létrehozása iránt, igen élénk hatással voltak a különben akkor is zavaros viszonyok között élő nemzetre. A belvillongások mellett veszélyeztetve volt a nemzetiség eszméje is; hiszen történeti adatunk van, hogy 412-ben Tigranes Nagy-Örményhon királya, a perzsa fondorlatok által kényszerítve lett Jezdedserd perzsa király javára lemondani.

Ily viszonyok között a hajdani dicsőség élénken foglalkoztathatta őseinket. Kivántak hallani a régi küzdelmekről, vitézségről, ami nem csekély hatással lehetett a történetírás kifejlődésére. Emellett életerős hitbuzgóság élt a nemzet szellemében, mely lelkesült a biblia nagyszerűségén, a szent-atyák mély tételein, ami megint a filozofia-és az egyházi irodalomra lehetett kedvező befolyással.

Mily más viszonyokkal találkozunk a következő századokban. Armenia politikai függetlensége annyira elveszett, hogy már a visszahatásra is alig lehetett képes. Vagy mit tehetett az örmény nemzet, midőn a nyelvén írt könyveket elhamvasztották, iskoláit bezárták, s csak a perzsa és aszsy nyelv használatát engedték meg. Ily körülmények közt csak a tengődés maradhat hátra, a nemzeti kultúra terén.

Csodálatos, hogy ily légkörben még egyáltalában meg tudta őrizni nemzeti jellegét. Sőt szellemileg sem volt egészen tétlen.

Mindössze igen kevés ugyan, mit e korból fel tudunk mutatni, de legalább látható ezekből is az örmény szellem munkás természete, mely még a fegyverzajban is alkotásokra serkentette a nemzetet.

Neumann örmény irodalomtörténetében öt történetíróról emlékszik meg ezen korszakból, kiknek műveivel érdemes foglalkozni, noha olyan jelentős, mint péld. Chorerei Mózes (V. század) egy sincs köztük. Mámigoni János püspök, ki Daronia tartomány történetét írta meg, az egyik legkiválóbb ezek közül (645 körül). Jesnách műve a VI századról elveszett; Chálchánti Mózes művéből, mely Albániával foglalkozik, teljes példányok kaphatók. Végül ide tartozik: Esnig is, kitől egy töredék maradt fenn és Sebeos »Heraclius« cz. művével.

A régi örmény irodalomnak jó része — mint tudjuk — vallásos művekből áll, úgy hogy e tekintetben is teljesen különbözik a többi keleti népek irodalmaitól. És ez az irány érvényesül a hanyatlási időszakban is. A rendszeres, bölcselmi művek, vagy nevezetesebb fordítások nem oly gyakoriak, mint az előbbi században; helyökbe a vitázó irányú iratok jönnek, melyekre főleg az azon korbéli egyházi viszonyok szolgáltattak alkalmat.

E korszak terméke: II. Mózes naptárjavítása is; melynek magyarázatát itt mellőzve, még csak Szirákuni Ananiás »Kalendarium« cz. munkáját említjük meg, mely magában foglalja az aritmetikát, geometriát, matematikát, fizikát s astronomiat...

S ezzel leteszszük a tollat, melylyel az örmény irodalom hanyatlási korát igyekeztünk főbb vonalaiban rajzolni. De azt hiszszük, maga e vázlat is elegendő az örmény szellem életrealóságának igazolására; mely életrealósággal, — mint alkalmilag látni fogjuk — a későbbi századok mindegyikében találkozunk.

ESZTEGÁR LÁSZLÓ.

Második Tigrán.

VI.

hírszomjas Pompejus fegyelmezett hadsereggel tört be Kis-Ázsiába; de a pontusi vasember nem várta be csendes nézőként az időt; fegyveres népeivel az ellenséges haderőhöz közeledik és egy magas, sűrű erdőben táborot üt azon célból, hogy zaklathassa az eleségben szükségét szenvedő Pompejust és kényszerítse arra, hogy küzdjön meg ama hatalmas ellenséggel: az inséggel is. Ily módon okozott bajok több meg több harczost hajtottak az ellenfél embereiből az ő táborába. Ezt látván Pompejus arra törekedik, hogy Mitridátot menhelyéből kimozdítsa. A felek közül egyik is, másik is kitarató erővel törekszik célja felé. De végre Mithridát, minthogy kevés viz volt a táborhelyen, onnan elhuzódik. Pompejus nyomban azt elfoglalja. Katonái a vízhiány miatt nyugtalanokdtak ugyan, de ő az eszközök feltalálásában is kifogyhatatlan. Azon nézetben volt, hogy e fü- és növénydús helyen kútak ásatásával az izgatottságot előidéző állapoton lehet segíteni. Százak meg százak fáradalmas munkája nem jó számításba. És ime! számos forrásból bugyogott fel a víz... Mithridát ezalatt az Eufrát folyamig halad; Pompejus késedelem nélkül utána megy. Mithridát kezdi érezni elhamarkodott tettének súlyát; mert az ellenség hadmozdulatai arra voltak irányozva, hogy serege körülvételessék. Ily készülődések közt negyvenöt nap tünt el. Ekkor Mithridát, a komolyabb váltságoknak elejét veendő ez alkalmas táborhelyet is elhagyja. A baj iskolájában növekedett férfiúnak aggodalma nem volt légből kapott balsejtelem, mert mielőtt az Eufráton átmehetne, már sarkában volt a farkas, keresvén a fogára való zsákmányt. Az égen a hold teljes fényben ragyogott. Plutárch szerint, midőn a lehanyatló hold Pompejus tábora mögött a látóhatárhoz közeledett, a rómaiaknak — majdnem az ellentáborig elnyúlt hosszú árnyékait emezek valóságnak tekintvén, eszeveszetteen harczolták az árnyékok puszta harczát, míg végre ámultságaikból kijózanodtak.¹⁾ Mintha valamely rej-

¹⁾ E kalandos meglepetést történészeink nem említik. Csá-kêdsián is ezt csak úgy hozza fel, mint a mondott szerzőnek állítását.

télyes hatalomtól hajtatódnak, a reményteljesen várt viradat előtt megütköznek. Minden elmúlik! El a vaskar hatalma is, mely alatt annyi trónok omoltak s mely újakat emelt. Mithridát annyi hányattatás után tönkre veretik Kr. e. 65-ben. — Az ellenség ijesztő lépésekkel halad serge maradványa után, ő pedig nyolczszáz lovassal Tigránhoz veszi útját. De itt keserű csalódásra ébredt; mert a fondorlatok szülte gyanúsítgatások Tigránt óvakodóvá tették s azért mitsem akart tudni róla. Miután fia is — ifjabb Mithridát — Pompejus hatalmába került, szövetségeseket keresendő Krimióból Colchisba ment.

Eközben Tigránnak egyik elvetemedett fia — Kis Tigrán — atyja ellen föllázadt s Artaxatát ostromolni kezdte; de habár aposa-, a rómaiakhoz szító XII-ik Arsaces párthus királytól is kapott segílyt, mégis legyőzetett. Azonban birt annyi előrelátással, hogy hátsó ajtocskát biztosítson magának. Kifelé kezdett pillantgatni s csúszó hizelgések között a római sasnak karmai közé veti magát. A napraforgó, ki kész volt minden szerepet elvállalni, a rómaiakat a kótyavetyére tett önhazájába vezette, hogy azt nekik átszolgáltassa.

A haza fontos ügyéről volt szó, melynek érdekeivel e perczen ellenkezett az, hogy a csatateren szerencsét próbáljon. Ez az igaz értelmezése a dolognak, hogy miért igyekezett Tigrán a kérdést, mely az országot oly sajnos feszültségben tartotta, kiegyenlíteni. Előtte nyitott könyv gyanánt állanak a tanulságos idők, melyeket sok fergeteg közt a hűtlen szerencse karjaiban leélt. Élénken érzi ugyan fiának hálátlanságát, mindazáltal a méltóság pajzsával fölverte Pompejus sátorába ment, ki az aggság korszakát élő, hófehér hajazatú királyt, elébe küldött főrangú tisztek és lovas diszörség kíséretében ünnepélyes arczczal fogadta. Érdekes látvány! nagyszerű jelenetté alakult, ámbár nem mind ünnepelt nevű egyének összejövele ez. A meglepetéseket előidézni szerető házi úr nyugodt mérsékletet választva tolmácsúl, mindent elkövet, hogy a nagy állam érzékeny kárára dulakozott viszály megszűnjék; azért az okosak természetekint — higgadtan szól minden belevegyülő indulat nélkül. Mellette ül csuszni-mászni nem tudó vendége: Tigrán a honszolgálat koszorújával s nyugottsággal, ki ál-

tal Róma határai összébb szorultak; ott ül balra az emberiségből kivetkezett vérárulás is, a viszonzlás metsző érzetével, leleplezett homlokán az elfajultságot megillető gyalázat bélyegével; a háttérben pedig meglepett álmélgató arcok szemlélhetők. A két főszemély beható vizsgálat alá veszi a peres tárgyat, mely a római állam hitelét majdnem tönkre tette, hogy életre keljen a szükséges egyezkedés; ekkép sikerhez jut az oly véres előzményekből született s kölcsönösen tetemes csorbát okozott kérdés, melynél fogva Tigrán lemondott jogáról Cappadocia-, Cilicia- és Galatiában, úgy szintén phoeniciai birtokaiban, melyek lépesedési kertjei valának az önérdek lombos zöldágára vergődni törekvő élvsovár római kormányzóknak. Pompejus tehát a körülmények helyes számbavételével a királyt a római barátság tág kapcsával egy — úgynevezett — örökös szövetség keretébe vonta s mint ilyent fényesen megvendégelte. A diszebed alatt Pompejus kibékítette a szülőt fiával, ha mégis fiúnak nevezhetni azt, ki atyját a lázadás epéjével itatta; de a jóság szelidséggel törli a hálatlan gonoszságot s habár reménye is kihült, hogy támaszt lelhetend abban, ki az öröklött nemes vért lealjasította: mindazáltal meghatározott működési tért enged neki s Sophene tartomány igazgatásával bizta meg.

Tigrán a nagyrabecsülés érzetével fogadta Pompejusnak békülékenységét és ennek jeléül hatezer talentumot adott neki ajándékul; ezenkívül az ezredeseknek egyenként tizezer, a századosoknak ezer-ezer drachmát. Hófürtei mellett is a római szitán jól átlátva, a pengő-ércz szeretetébe elmélyedt legiokról sem feledkezik meg és minden embernek fejenként százötven drachmát ajándékozott. De talán Tigrán bátorságot vesztve, állása lealázásával tette ezt ¹⁾ a kényszerűség nyomasztó terhe alatt? Erre hasonló kérdésbe tehetni: Vajjon a királynak nem maradott már helye, hol fejét nyugvásra lehajthassa? talán övéinek holt tetemein keresztül, a győzők vad zsvaja közt édes arcot mutatva közeledik Pompejus sátrához, hogy a babérbain, haragos ránczba vont homlokkal nyugvó előtt megaláz-

¹⁾ Cantu C. V. k, 123 l. — Hardion Hist. univ, Tom. 5, Chap. 17.

kodva hódolatot nyilvánítson? A földet, hol Pompejus állott, pirosra még nem festette táborának vére, mely még teljes erőben állott. A tapasztalásdús évek megsugták neki azt, hogy mily fordulással menjen végig a sziklák között, nehogy a hajthatlanság semmivé tegye a jövőt.

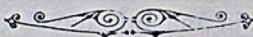
Pompejus céljait sikerre vezetvén, minthogy Mitridátot már holtak vélte, másfelé vette útját és Syriát elfoglalta. De Pontusban ismét más szél fú. Mithridát visszaérkezett. A harczvágy lázából misem képes őt kigyógyítani. Széles összeköttetéseinél fogva leányait a szittya fejedelmekhez küldi, hogy azokat szövetségeseikül megnyerje. De törekvései övéitől nem a hajdani odaadással fogadtattak, leányai pedig a kíséret által elárultatván a rómaiak hatalmába estek. E balszerencse folytán több pontusi város elpártolt. Hirhedt fia: Pharnaces, kit gyöngédséggel szeretett, az elégtelennek élén s a rómaiakkal egyetértve királynak kiáltja ki magát.

A védtelen aggastyán kezdett jövőjére tisztán látni s Krimiába Panticapaionba vonja magát. Himezetlen szavakkal tudatta nejeivel és két leányával, kik Cyprus és Egyiptom királyaival jártak jegyben, hogy minden veszve, a halálban kell keresni menedéket. A nők azonban őt ebben meg akarták előzni; azért halált nyujtott nekik, melyet méregpohárból üritének ki. Önmagát is megmérgezte. Iszonyú életalkony! Annyira hozzá volt szokva teste a mérgehez, hogy ez sem fogott rajta. Már hallani lehetett az előnyomulók eget rázkodtató zaját, a termék rémesen visszhangoztatták azt s ő, ki a saját nevéől elnevezett ellenmérget föltalálta, most — hogy kézre ne kerüljön — az annyiszor győztes, kardjának hegyére tűzte sorsát s azzal egy galatai segédkezése mellett átdöfte magát Kr. e. 63. — E fontos hír nemsokára tudomására esett a Jericho mellett táborozó Pompejusnak, ki örömeiben egymásra rakott nyeregekből szószerket rögtönözvén, arról hirdeti a nagy eseményt; tábora, a megingathatlan erélyű férfiúnak elhunytát áldozatokkal, lakomákkal ünnepli, síp- és dobbal harsogtatja. Róma is azt, mint új korszak hajnalát üdvözölve, a consul Cicerónak indítványára tizenkét napig tartó hálaáldozatokkal s gajyszerű fénynyel ünnepli meg.

Valamint segélyforrásai, úgy Mithridát kincsei is ki-merithetlenek voltak; zár alá vett javai közt találtak tömör aranyból nemcsak több istenszobrot, hanem ott volt a királynak nyolcz könyöknyi magas szobra is; mindmegannyi kézzel fogható tárgy, melyekkel nagyon is meg voltak elégedve a köztársaság biztosai. Hogyis ne örültek volna? Midőn 30 napot töltöttek az arany- és ezüst-edények, a gyémántokkal kirakott nyergék és zabolák összeírásával.

Pontus és a Tigrántól átengedett Syria római gyarmattá lettek; Bosporus Pharnacesnek adatott.

MARKOVICH JAKAB.

Utazás képzeletben.

Mult nyáron egy bécsi német lap tárczájában hosszabb turista-czikk jelent meg a tudós Petermann tollából; melyben a tárczairó élénk fantasiával ír le egy még soha senki által meg nem tett vasúti kirándulást, — mely talán már nem is oly igen sok idő múlva valóra válhatik a közlekedési eszközök ama rohamos fejlődése mellett, minőt napjainkban immár az egész föld kerekességén szemlélhetünk.

Írónk képzeleti utazására Bécs egyik pályaudvarából indul ki, s magyar hazánk fővárosán keresztül Konstantinápoly felé veszi útját.

Pozsony, Budapest, Belgrád, Szófia, Drinápoly rendre maradnak el a gondolatban utazónak kétségkívül leggyorsabban haladó villámvonata mögött, s csakhamar föltűnik előtte kupoláival és minaretjeivel a keleti nap ragyogó fényárjában uszó török főváros: Konstantinápoly.

Útközben írónk arra is ráér, hogy Bécestől a Boszporusig átszelt vidékek mindenikére tegyen nagy vonásokban egy-egy futólagos földrajzi vagy népismeai észrevételt, mely az olvasóban a valódi utazás illúzióját keltse.

Mi e helyen elengedve az igen érdekes képzeleti utazásnak európai részét egyenesen ott vehetjük föl a kirándulás keletre irányuló fonalát, a hol írónk a Boszporust áthajózva a kisázsiai partokra lép.

Nem messze a hajdani Trójától, — (így folytatja tovább leírását), — Ázsia földjére lépünk, hol újra fölszálunk a vonatra, — s a legvalódiabb keleti tájaktól körülvéve pálmák és olajfákból álló növényzet között, mocsos török falvak mellett, majd szabad kilátással éjszakra a tengerre, azután délnek a pontuszi hegységek irányában haladva, egy napot és két éjszakát töltünk el s még mindig »Kis«-Ázsia földjén vagyunk, a mely előttünk most már nem is épen oly »kicsiny«-nek tetszik.

Még a negyedik nap reggelén sem marad el tőlünk oldalvást a tenger, — most azonban északkelet felől más nagyszerű kilátás vonja magára figyelmünket.

Úgy tetszik, mintha az Alpesek felénk köszöntének, de még nagyobbyszerű, óriásibb a látvány! Ez a Kaukaszus; mely csaknem ugyanazon időben tűnik föl, midőn Batum-nál az orosz határt átléptük, hogy az Európa és Ázsia közti hatalmas válaszfal déli lejtőin pályázzunk tovább. . . .

Az egész látvány immár megváltozik körülöttünk. Már Trapezunt és Erzerumnál háttérbe szorult a török elem, az örmények, perzsák és kaukaziak mellett, — és a vegetatio mely a völgyekben, péld. a Krözusról nevezetes Halys (Kisil-Jrmak) folyó völgyében még délvidéki jelleggel birt, itt egészen hazai jelleget ölt magára.

Platán-, juhar-, dió- s másfajú gyümölcsfák, — hiszen a kajszinbaraczknak is Örményország a hazája! — terjednek el körülöttünk; sőt utóbb, midőn Batum és Kars között a Kur (Cyrus) folyó vízválasztóihoz érünk, (a vasútvonal itt valódi hegyi pálya!) egészen alpesi kilátás ragadja meg figyelmünket.

Az emberiség legrégebbi hagyományaiban gazdag vidéken vagyunk. Dél-felé hegyek mögött fekszik a váni tenger szem, Armenia hajdankorából fenmaradt szent emlékeivel; s ugyancsak itt ered a Tigrisz folyó is, mely Niniveh felé siet, — a hófödött Ararát pedig, melyen egykor megállapodék a Noé bárkája, közvetlenül rátekinthet a tájra.

E közben ismételten feltűnnek előttünk zord kinézésű lovasok; ezek a kurdok, — utódai ama vad carduchoknak (*καρδοουχοι*), kik egykor Xenophonnak és az ő tizezer emberének az Ázsiából való visszavonulást annyira megkeserítették.

A Kur folyó völgyében a pálya ismét lefelé halad, s midőn az ötödik nap reggelére ébredünk, akkorra már Baku-ban vagyunk, a távoli K á s p i t e n g e r partján, Apscheron félszigetén. . . .

De minthogy ezentúl az örmény nép-elem már mind ritkábban lesz a mohamedán lakosság közt képviselve, részünkről itt be is fejezhetjük e kényelmes keleti utazásunkat, egymagára hagyva a coupéban szives tárczairó-kalauzunkat, folytatólagos turisztikai kirándulására, — K ö z é p-Ázsia felé.

Dr. SIMAY JÁNOS.

Örmények Hollandiában.

II.

Az örmények az előnyös Nieuwmarkt (újpiacz) részt foglalták el lakóhelyül. A város ezen része akkoriban Oostermarktnek (keleti piacz) is nevezetett. Ez időben, vagyis a XVII. század közepén és a XVIII. század elején az örmények többnyire azon utczában vettek maguknak lakást, a melyek inkább az említett piaczra vezettek. Úgy látszik, hogy nem kevés számú örmény lakott a Bomsloot (csatorna) utczában is; ezeken kívül bérházakban is (Boardings-houses) laktak, a melyeket többnyire gazdagabb örményektől albérletben tartottak. Az albérlők nagyon hamar elsajátították a hollandiai nyelvet és így többé nem szorultak a tolmácsokra. Kérkedtek is ezen nyelv tudásával, és nevöknek többen hollandiai alakot adtak. Ha valamelyik közülök hollandiai leányt vett nőül ezáltal úgy ök, mint gyermekeik benszülötteknek tekintettek.

Az örmények főfoglalkozása Hollandiában gyolcs- és szövetkereskedés volt. Ezért el-ellátogattak Hollandia minden nevezetesebb városába; a gyárosokkal szoros összeköttetésbe léptek és ellátták ezen városokat különböző keleti portékával: nyers szelyemmel, gyapjú- és gyapotneművel, kávéval. Az, mit Amsterdám piaczain összevásároltak, nem ment ki mind Keletre; mert sokszor horgonyoz-

tak a Keleti-tenger (Oostzee) kikötő-városaiába is és miután a magukkal vitt árucikkeket vagy el-adták, vagy borostyánkővel felcserélték, jöttek vissza a fővárosba. Az örmények kereskedése tele hajókat rakott meg hollandiai árucikkkel (csecsebecse, játékszer sat.) melyek Francia-, Angol-, Spanyol- és Olaszország kikötői felé szállottak el, a hol más örmények ezeket az árucikkeket megvették; azok pedig illat-olaj, vagy faolaj és borral megterhelve tértek vissza Hollandiába. Nagy vállalkozók voltak az örmények; ezért a hollandiaiak közül többen szövetkeztek velök. Nem volt ugyan mindegyik irigyletes vagyoni állapotban, de többnyire olyan kereskedők voltak, a kik meglehetősen vagyona tettek szert, nagy névnek örvendtek és az örmény gyarmatnak tiszteletére és becsületére váltak.

GOVRIK J. GERGELY.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Az örményországi püspöki kar felirata a pápához. Szentséges Atyánk! Ha egy emberként a legnagyobb egyetértésben emelkedik fel az egész kath. világ, hogy állást foglaljon az apostoli szentszék mellett; ha valamennyi ország legtekintélyesebb polgárai népes gyűléseket tartanak, hogy nyíltan követeljék vissza a pápa teljes szabadságát és függetlenségét, a melyek elannyira szíven fekszenek a népeknek s oly jelentékeny valódi diszgül és üdveül szolgálnának Olaszországnak — akkor némák, szótlantul maradhatunk-e, sz. atyánk mi is és ne egyesítsük-e a mi feljajdulásunkat is a kath egyház nagy családjáéval együtt? Nem szentséges atyánk! A püspöki kar, klerus és nép nálunk is egy emberként sorakozik, hogy egyesítsük szavunkat a többi népekével, igazságos megoldását követelve a római kérdésnek s ezzel együtt visszaállítását sz. Péter széke teljes és tökéletes függetlenségének — A Te függetlenséged, a mely mellözhetlen szükségességképen követeltetik lelkiekben való tekintélyed gyakorlása és Isten országának e földön való általános uralmára és magas méltóságának emelésére, Nyugat minden egyházánál is jobban szíven fekszik a Kelet egyházainak. Mert eme egyházak, a melyek már a legkésőbb korban nevezetesek voltak tudo-

mányuk, erényeik, a vértanúk beláthatlan sorának vére, szentjei és egyházatyái által, ezek az egyházak nem juthatnak újabb fényökhöz, ha nem élvezik teljesen független apostoli tekintélyednek buzgó támogatását. — Bár hazánk kiegészítő részét képezi a török birodalomnak, minazonáltal teljesen élvezzük a kormány jóakarátát és pátriárkhánk, püspökeink a szultán ismételt meghagyásai következtében teljes függetlenséggel gyakorolhatják pásztori hivatásukat, sőt az ország legnagyobb méltóságaiaként tiszteltetnek minden tekintetben. És ily körülmények közt eltűrhetnők-e azt, hogy Péter utódja, a dicső legfőbb Pásztor, kinek gondozása alatt állanak a világ összes egyházai, mondjuk, hogy éppen Ő nélkülözze az öt annyira megillető teljes határtalan szabadságot és függetlenséget? Nem szentséges atyánk! Bizonyára nem! Éppen azért mindnyájunknak legfőbb óhajtása, hogy a római kérdés minél gyorsabban és igazságosan megoldassék. Mert e kérdéssel nemcsak az egyház legéletbevágóbb érdekei forrnak össze a legszorosabban, de a polgári társadalomé is. Az államok soha sem élvezhetik a tartós béke áldásait, míg csak megrövidítenül vissza nem állítják Krisztus helytartójának valamennyi jogát. — Jubileumakor nemcsak a föld valamennyi népei versengtek a legszentebb buzgalommal eltelten hódolatukat bemutatni széked legszentebb jogai előtt, de egyben a leghatalmasabb és legdicsőbb uralkodók is, köztük magasan tünt ki a szultán ő felsége is gyönyörű ajándékával. Azon reményt tápláljuk, hogy a jubileumod alkalmával megindult verseny folyton nőni fog, míg csak visszanyered megszentelt jogaidat és véget nem ér a viszály, melyet még Olaszország barátai is fájlnak. Ily érzelmek által lelkesítve, borulunk, szentséges atyánk, a Te legfőbb pásztori széked lába elé és legmélyebb alázattal és hódolattal könyörögjük ki apostoli áldásodat.

Külön felir. t a leMBERGI érseKTŐL Az osztrák püspöki kar tiltakozó-iratáról hiányozván Isakovics Miklós leMBERGI örmény érsek aláírása, ugyanő e hiányt a következő felirattal pótolta: Tanuúl hívom Istent, a ki vizsgálja a szíveket s kinek egykor beszámolnom kell mindarról, a miket, mint kath. püspök gondoltam, beszéltem és cselekedtem, hogy nemcsak általánosságban és részleteiben osztom és helyeslem püspöki karunk feliratát, de sőt, ha ez lehetséges volna, részemről még nagyobb buzgalommal állanék a sz. atya jogainak védelmére; igen, hogy még haldokolva is vallani fogom: a sz. atyának, Jézus Krisztus helytartójának, hogy kötelességszerűen kormányozhassa az egyházat és elláthassa felsőbb apostoli hivatalát, okvetlenül szügsége van a legfelsőbb polgári hatalom minden téren való eszközeire, a melyek oly álnok és szentségtörő módon koboztattak el tőle és hogy nem lehet megtérni a szent atyát és a sz. egyházat azon legszomorúbb helyzetben, a melyben jelenleg leledzenek, mert ily körülmények közt kellő mérvben semmi tekintetben sem felelhetnek meg azon megbízatásnak, a melyben Urunk, Jézus Krisztustól részesültek.

A színművészet köréből Az örmény nem szereti a jubileumokat. 1889 jan. 11-én tartották meg a konstantinápolyi örmények a legelső jubileumot. Ádámeán 25 éves jubileumát ülték, ki az ünnepély végén e remek beszédet intézte tisztelőihez: Hölgyek és úrak! Habár ma azért gyűltek itt össze, hogy csak a színész 25 éves jubileumát üljék meg, mégis részt vettek Önök az önmaguk jubileumában is; mert a míg én igyekeztem a 25 évi időköz alatt mesterségemben magamat kimivelni, Önök is szeretették a művészetet, melyért valóban áldozatot is hoztak. Ez az ünnep tehát nemcsak engemet illet, hanem ez ünnepe, diadala a szép, jó és igaz eszméinek; igen diadala azon fonséges és nemes eszméknek, melyeket egyedül a szépművészet fejez ki, és melyeknek gyöngye tolmácsa a színész annak színművészeti ágában. Boldognak vallhatja magát az a színész, ki nemzete közt terjeszti a jónak eszméit, ki gyöngye sugár az emberiségnek azon tükrében, melynek, 'színpad' nevet adtak és mely — a felnöttek számára — a jónak iskolája. — Voltak közöttünk néhányan, kik tisztán, sértetlenül megőrizték ezt a tükröt valamint Konstantinápolyban, úgy Oroszországban is. Ki képes megfedkezni Besighásleán- és Hekhimeán-, Althun Durri-, Mághákheán-, Báleánról, valamint Oroszországban Szuntugeáncz-, Amerigeán-, Cshémésgeán-, Ámáduni-, Fridoneánról? Ezeknek kívül némelyek észtehetségökkel, mások sok áldozattal mindig élesztették a szeretetet közöttünk a színpad iránt. Önöknek itteni megjelenése arról tesz tanuságot, hogy tudják azoknak fáradozásait megbecsülni; engemet tisztelve egyszersmind azokat is tisztelik, mivel ön is azok nyomdokain járok. Ez az ünnepély azok emlékének felújítása, mely emlék ezután is életben marad, ha szeretni fogják a szépművészetet. Azon kedves és buzgó személyek, kik a mai ünnepélyben részt vettek, egy bokrétát képeznek azon élő virágokból, a melyeket a fent említett egyéniségek arczuk verejtékével mivelték. Tisztelet tehát az alapvetőknek! Azért a tiszteletért, melyben én most részesültem, első sorban Istennek, azután önöknek mondok köszönetet. — Van ugyan eszem; de mit ér az ész méltánylat nélkül? Mit ér a drága-gyöngy az oceán fenekén, ha azt a merész buvár napfényre nem hozza? Van-e a gyémántnak valami értéke, míg az a föld gyomrában rejtőzik? Ellenben becses, ha a kiaknázott drágakő csiszolás után foglalványba kerül. — Önök úram és hölgyeim a buvárok, a csiszolók, kik fényt és tiszteletet adtak a színművészet gyöngyének és gyémántjának: az égadta talentumnak. V.ijha képes lenne ennek szikrája azt a tüzet, mely a szép szeretetéből támad, elolthatatlanul megőrizni. Bár lövelhetne a gyémánt annyi fénysugárt, hogy az kalauzoló szövétnekül szolgálhasson az igaz és jónak ösvényén!....

Pázmádzsán műve a ozigányokról. Egy konstantinápolyi örmény író, Pá s z m á d s á n, érdekes levelet intézett szerkesztőségünk-höz, örmény nyelven. Elmondja abban, hogy mennyire örvendenek a távoli Kelelen annak az irodalmi hirnek, melyet az »Armenia«-ról a bécsi örmény lap közölt; levelében egyszermind arra kéri szerkesztőségünket, hogy küldené meg neki örmény fordításban dr. Herrmann Antal tanárnak, a régi örményországi c z i g á n y o k r ó l írt és lapunkban megjelent cikkét, — minthogy neki már kész munkája van a czigányokról, s mielőtt még sajtó alá rendezné, óhajtaná azt az említett cikkünk adataival is kiegészíteni. Az örmény tudós ebbeli megkeresésének részünkről kész örömet tettünk eleget.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Ágop pasa reformjai. Törökország örmény pénzügyminisztere: Ágop pasa jóakaratu pénzügyi reform törekvéseivel és takarékos állami gazdálkodásával napról-napra szaporítja ellenségeit a török hivatalnoki karban. Miniszter-társai valamennyien ellene fordulnak, s a miniszter tanácsban az ö r m é n y p a s a józan irányú reformtervei már is heves jelenetekre adtak alkalmat. A többi miniszterek egy tanácsgyűlésben kivétel nélkül ellenezték javaslatait; de mindez nem akadályozza legalább eddigelé Ágop pasa működését, — ki tehetősége- és jelleménél fogva, keresztény létére is teljesen bírja a szultán bizalmát, — purifikáló munkájának lankadatlan folytatásában. Ő legújában épen a pénzügyminiszteriumban jött nyomára nagy rendtelenségeknek s azon tervvel foglalkozik, hogy a nyolczszáz tagú hivatalnoki létszámot, a nagyszámú fölösleges sinekurák megszüntetésével, hár omszázra szállítsa le; ezáltal jelentékeny megtakarítást remélvén elérhetni az amugy is fenaketlen török államháztartásban. Az is az idők jele a bosporusmenti fővárosban, hogy az orosz részről Nelidoff által tett újabb sürgetés a hátralékos hadi kárpótlás esedékessé vált összegének kifizetésére nem tett nagy hatást a portánál, mert Törökország az o t t o m á n b a n k k a l kötött egyezsége értelmében azon kedvező helyzetben lesz, hogy rendesen fizethet. — Egyébiránt Ágop pasa és az összminiszterium közti antagonismus újabb időben abban is nyilvánult, hogy a pénzügyminiszter kormányzata körébe akarta vonni azon iparvállalatok fővezetését, melyet a közmunka-miniszter és közvetve a nagyvezér rendelkezése alatt állanak. Ily körülmények között, noha eddigi hivataloskodása alatt elismerést érdemlő sikereket ért el, nem le-

hetetlen: hogy a sajtószerű törökországi viszonyok közt mégis kénytelen lesz (a török pénzügyi nagy kárára) odahagyni pénzügyminiszteri tárczáját, — s újból visszatérni csupán a császári civilista kezelésével megbízott miniszter állására.

A keleti piacok tanulmányozása A brassói kereskedelmi és ipar-egyesület által tervezett s közgazdasági célokkal egybekötött keleti körutazás, mely a Balkán-félszigeten egész Konstantinápolyig fog terjedni s f. é. ápril 20-án veszi kezletét, a magyar kir. földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium támogatását is megnyerte. A miniszter e tárgyban már kiadta rendeletét a keleti konzulátusokhoz, s az utazási vállalat vezetője is nyílt rendelettel lesz ellátva a kitűzött cél biztosabb elérhetése végett.

A katolicizmus Albániában. Ázárián konstantinápolyi örmény kath. patriarkha kérelmére a szultán Primodocci róm kath. érseket, mint a miridita-törzshöz tartozó albániai katolikusok főpásztorát állásában megerősítette, Skutari székhelylyel

A szultán ajándéka. A szultán nemzeti szükségek fedezésére az örmény orthodox patriarkha kezére 1000 drb aranyat (10 000 ft.) utalványozott. — A császári kegy ezen újabb nyilvánulása örömmel töltötte el a török birodalom leghivebb alattvalóinak sziveit.

Erzerum fokormányozója. Sámih pasa, volt diárbekir-i kormányzónak erzerumi főkormányzónak lett kinevezetése a keleti örmény körökben kedvezőtlen benyomást keltett. Ott ugyanis ezen kinevezést annak jelül tekintik, hogy a porta el lenne készülve az örmény nemzettel szemben kényszerrendszabályokat léptetni életbe. Török kormánykörökben mindazonáltal az e részbeni aggodalmakat teljesen alaptalanoknak jelzik. Állítólag Sámih pasa kinevezetése mögött semmi titkos szándék sem lappang; ő csupán azért nevezetett volna ki épen most ezen állásra, mert rendelkezési állapotban levén, már régóta óhajtott az állam szolgálatába újból belépni, s jelenleg az üresedésben levő erzerumi főkormányzói állás erre épen kedvező alkalmat nyújtott.

Kurdok betörése. Diarbakirból Várnába érkező utasok elbeszélése szerint, melyről az európai lapok távirati értesítést vettek, a kurd rablóbandák közelebről Bleider nevű örmény falúra törtek, azt kirabolták és felégették.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.